

**ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ
ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ.**

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 334.02:339.9

В. В. БІЛОЦЕРКІВЕЦЬ,
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки,
політичної економії та управління,
Національна металургійна академія України*

О. О. ЗАВГОРОДНЯ,
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки,
політичної економії та управління,
Національна металургійна академія України*

А. О. ЄФІМЕНКО,
*магістрант кафедри міжнародної економіки,
політичної економії та управління,
Національна металургійна академія України*

О. А. МИХАЙЛЕНКО,
*магістрант кафедри міжнародної економіки,
політичної економії та управління,
Національна металургійна академія України*

**ПРІОРИТЕТИ УПРАВЛІННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ
НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК АБО ЧИ Є
АЛЬТЕРНАТИВИ ІННОВАЦІЙНОМУ ШЛЯХУ
РОЗВИТКУ В ГЛОБАЛЬНІЙ ГОНИТВІ ЗА
ЛІДЕРСТВОМ? (ЧАСТИНА II)**

У статті розвинуто теоретико-методологічні засади управління конкурентоспроможністю національних економік в умовах постіндустріалізації (четвертої промислової

революції). Розроблено та представлено багатоознакову характеристику економічного феномену глобальної конкуренції. Акцентовано увагу на новаціях економічного суперництва, обумовлених глобалізацією та регіоналізацією конкурентних відносин. Аргументована доцільність оцінювати інтегральні результати міжнародної конкуренції національної економіки за динамікою показника "Частка ВВП країни у ВВП світу". Наведено емпіричні докази посилення впливу фактора конкурентоспроможності на рівень економічного розвитку країни, якість життя та благополуччя її населення. Обґрунтовано провідну роль знань, інтелектуального капіталу та інновацій у формуванні монопольних та порівняльних конкурентних переваг сучасних економічних систем. Доведено, що нехтування проблемами конкурентоспроможності та інноваційного розвитку спричинило дрейф України у бік технологічної периферії глобальної економіки.

Ключові слова: конкуренція, національна економіка, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, глобалізація, міжнародний поділ праці, світовий ринок, інноваційні драйвери, глобальна рента.

Актуальність та постановка проблеми. Початок третього тисячоліття ознаменувався для людства входженням у посткризовий біфуркаційний стан із відповідним оновленням множини потенційних станів глобальної економіки, її прискоренням та ускладненням на тлі процесів розмивання географічних кордонів. Йдеться, насамперед, про розширення спектру альтернативних варіантів самореалізації економічних акторів, збільшення ступенів їх свободи руху у нових гео економічних координатах, появу нових можливостей та обмежень автодинаміки, об'єктивно обумовлених посиленням міжелементної взаємозалежності, діалектикою взаємодії «частка(и) ↔ ціле» та закономірностями самоорганізації багаторівневих структурних утворень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У множині наукових розвідок у площину конкурентних відносин, причин виникнення та джерел конкурентних переваг, умов їх зміцнення та реалізації в умовах глобалізації й четвертої промислової революції, засад і пріоритетів конкурентної політики особливе місце посідають розробки таких провідних зарубіжних та вітчизняних науковців як І. Ансофф, Л. Антонюк, О. Білорус, Я. Гордон, П. Дракер, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, Ч. Кім, Ф. Котлер, П. Кругман, Е. Ліндерт, В. Липов, Д. Лукьяненко, В. Мікловда, Дж.Ф. Мур, В.Новицький, С. Пахомов, А. Поручник, М. Портер, К. Прахалад, Е. Райтнер, В. Рамасвами, В. Семиноженко, Дж. Траут, Г. Филюк, Г. Хамел, О. Швиданенко, Л. Шинкарук, О. Шнипко. Знаковими серед них є роботи [14 - 23]. Віддаючи належне напрацюванням цих та інших фахівців, слід визнати, що в сучасній світовій науковій літературі бракує достатньої кількості політично незаангажованих результативних досліджень, які б стали теоретико-методологічним підґрунтям для розробки концепції та ефективної стратегії управління конкурентоспроможністю країни.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є дослідження феномену глобальної конкуренції, виявлення новітніх тенденцій розвитку

конкурентних відносин; розвиток теоретико-методологічних засад управління конкурентоспроможністю національних економік в умовах глобалізації та постіндустріалізації; наукове та емпіричне обґрунтування імперативності інноваційних відповідей на виклики глобальної конкуренції.

Виклад основного матеріалу. Імперативом розширеного відтворення відкритих економічних систем в умовах прискорених метаморфоз стає готовність генерувати та сприймати нове, спроможність до адаптації та інноваційного удосконалення технологічного геному [29]. В Україні, нажаль, за роки незалежності не вдалося знайти адекватні відповіді на загрози та ризики, пов'язані із появою такого трансграничного феномену захоплення й перерозподілу економічної влади як *глобальна конкуренція*. Йдеться про те, що *у глобалізованому середовищі суперництво економічних акторів за найкращу реалізацію своїх економічних інтересів набуває комплексного характеру* (табл. 8), *охоплює не тільки усі наявні різнорівневі підсистеми світової економіки, а й боротьбу за їх майбутні контури та чільне місце у цьому майбутньому* [30, С. 5-12].

Загально визнано, що стрімка глобалізація конкурентних відносин в останній чверті ХХ-го сторіччя є явищем закономірним і мультикаузальним. Його підйоми розширюються в міру нівелювання територіального чинника, долучення до глобальної мережі економічних відносин все більшої кількості *активних* країн-учасників і зміцнюються через посилення їх взаємозалежності в міру поглиблення суспільного поділу праці, розвитку та диференціації форм спеціалізації, виробництва, зростання обсягів світового товарообігу, розширення й ускладнення його товарної номенклатури.

Конкурентний тиск зумовлює загострення інноваційних потреб економічних акторів та примушує швидше реагувати на зовнішні виклики та кон'юнктурні коливання, убезпечувати свої активи від морального старіння, протидіяти стрімкому вичерпанню інноваційних джерел монопольної та диференційної ренти. Тож все потужніше проявляють себе стимули до ротації факторів конкурентоспроможності й виведення у домінанти *інноваційних драйверів руху* (рис. 12) та знаннєвого ресурсу, що вирізняються:

- найбільшим продуктивним та доходостворювальним, зокрема рентогенераційним, потенціалом, порівняно більшим внеском у ланцюги створення вартості та доданої вартості;

- високою схильністю та здатністю до мінливості й, відповідно, підвищеною адаптабельністю до флуктуацій середовища;

Визначальні ознаки та атрибути глобальної конкуренції

Ознака	Зміст
Об'єкти	<ul style="list-style-type: none"> • свідомість та підсвідомість людини, громадська думка; • ринки збуту, зокрема майбутні; • ресурси (природні, матеріально-технічні, фінансові, людські, інтелектуальні, знаннєві, інформаційні); • сфери політичного та економічного впливу;
Учасники	<ul style="list-style-type: none"> • мікро- (фінансові та нефінансові корпорації); мезо- (ТНК, МНК, регіони, інтеграційні об'єднання), макро- (національні економіки);
Просторова (геоекономічна) конфігурація конкурентних відносин	<ul style="list-style-type: none"> • мережеві глобальні (транснаціональні) структури, що охоплюють усі стадії та форми руху валового продукту світу, відповідних ресурсних та товарно-грошових потоків;
Домінуючі фактори та переваги конкурентоспроможності	<ul style="list-style-type: none"> • талановитий та креативний людський капітал; • неперервне навчання та перепідготовка робочої сили; • економічна творчість та інновації; • інтелектуальне, науково-технічне та інноваційне лідерство; • кастомізація; • ефекти кластеризації, платформи, масштабу та різноманіття; • мультифакторна продуктивність факторів виробництва, ресурсоемність технологічного базису; • заміщення абсолютно обмежених природних ресурсів на відновлювальні та штучностворені; • синергетичний ефект колаборації, міжнародного розміщення виробництва та глобальних збутових мереж, гнучкі форми інтеграції; • ефективність бізнес-моделей, корпоративного управління та логістики; • відповідність між рівнями продуктивності праці, заробної плати та оподаткування; • цінності, культура та традиції;
Джерела доходів (вигод)	<ul style="list-style-type: none"> • технологічна та інтелектуальна рента; • монопольні (абсолютні) та диференційні (відносні) конкурентні переваги інноваційного походження;
Організаційні форми управління конкурентоспроможністю	<ul style="list-style-type: none"> • глобальний менеджмент якості та маркетинг на рівні транс- та мультинаціональних корпорацій; • комплексна фронтальна національна політика конкурентоспроможності; • національне та міжнародне регулювання процесів міграції ресурсів, науково-технічного обміну та дифузії інновацій; • міждержавне та наддержавне регулювання.

Складено авторами із використанням [16-18, 20-21, 31-35].

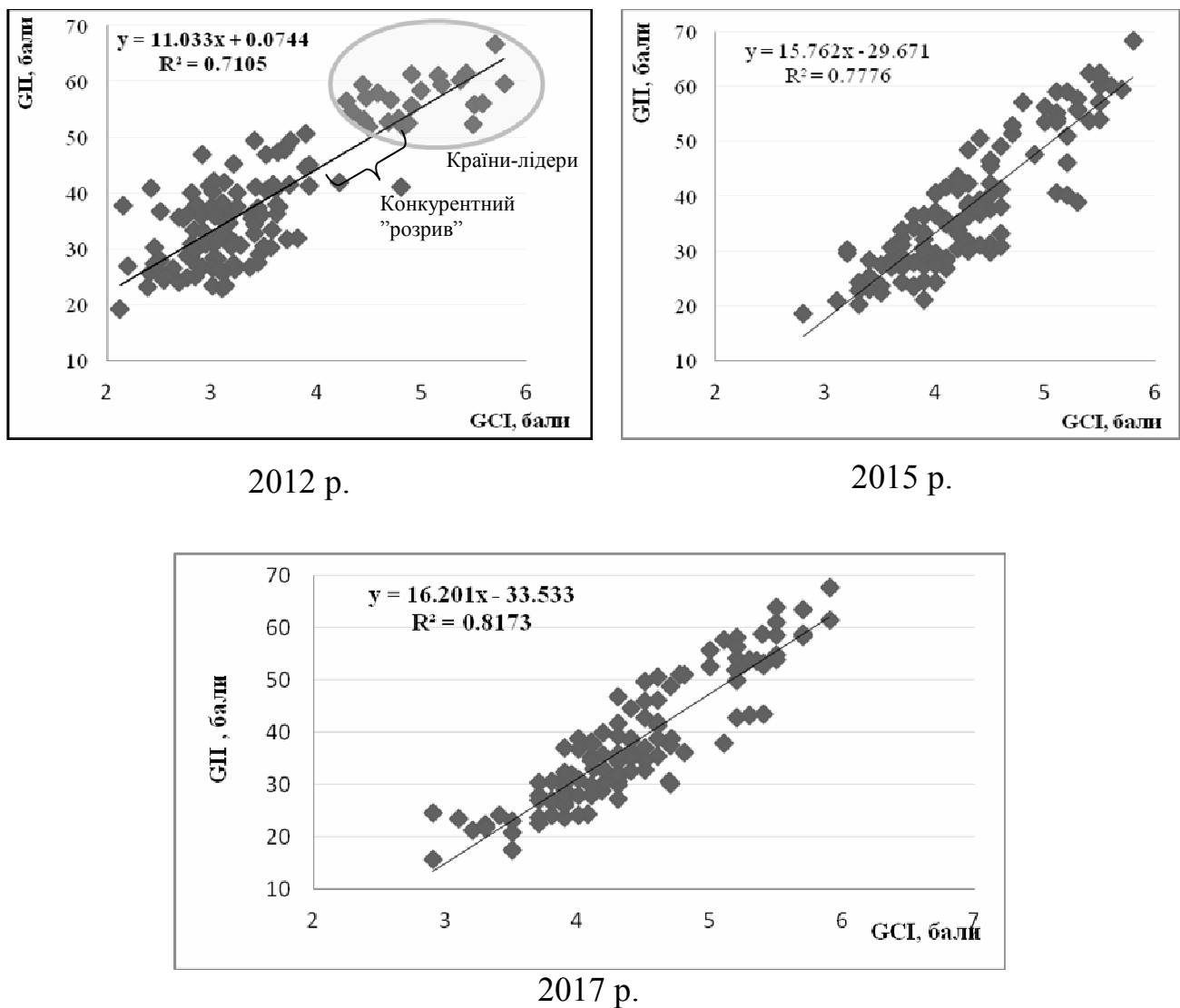

Рис. 12. Кореляція між глобальним індексом інновацій (GII) та індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI) країн світу [розроблено авторами за [2, 27]]

- множинними позитивними мережевими і зовнішніми ефектами (докладно див. [36, С. 241-265]);
- здатністю розширювати та удосконалювати економічний простір, забезпечувати реалізацію експансіоністських стратегій, запобігаючи антагонізації еколого-економічних суперечностей і т.п.

Потужний фінансово-промисловий капітал, переконавшись у неможливості “обманути” економічні закони та катастрофічних наслідках фіктивного примноження у віртуальній реальності, вимушено підкорює свій кругообіг інтелектуальному та інноваційному капіталу. Останній доцільно визначити як різновид капіталу, що втілює в собі певні форми корисної новизни, збагачує новизною процеси продукування вартості, в яких він задіяний, та забезпечує їх неперервну адаптацію до змін конкурентного середовища та вимог споживачів. Підоймами його самозростання є:

- складна праця, використання (експлуатація) унікальних за якостями висококваліфікованих трудових і знанняємних засобів праці;
- максимізація результатів синтезу новаційних та традиційних факторів виробництва, їх повне чи часткове привласнення, споживання та нагромадження;
- прискорене формування фінансових джерел розвитку внаслідок підвищення продуктивності праці, зростання рентабельності сукупних витрат та ресурсозаощадження;
- генерація додаткового потоку доходів, пов'язаного із реалізацією прав власності на продукти інтелектуальні продукти;
- мобілізація й концентрація навколо себе відносно вільних фінансово-кредитних ресурсів, приваблених порівняно високою рентабельністю інноваційного капіталотворення в промислових масштабах;
- спроможність задовольняти специфічні потреби акторів в науково-технічних та продуктових інноваціях, “живлення” актуальною корисною новизною економіко-генетичного матеріалу. Цілеспрямовано створені і розвинуті конкурентні переваги, насамперед проривного й відкриваючого типів, стають універсальним засобом виходу за межі результатів, нормальних для зразкової посередності, локального підвищення норми прибутку окремих акторів та отримання ними доходів рентної природи. У кожному конкретному випадку тип ренти, специфіка її продукування, розподілу та перерозподілу залежатиме від того, яка саме новизна і на якій фазі буде привнесена в обіг капіталу та відтворювальні процеси, які суб'єкти чи об'єкти виступатимуть в ролі її первісного носія, які індуковані форми вона прийме та як це позначиться на ціноутворенні.

Для капіталу-власності стратегічне значення має покращення невідчужуваних результатів, яке дозволяє збільшити показники капіталізації власних матеріальних та нематеріальних активів, їх ринкову вартість. Йдеться про приріст потенцій і компетенцій, вдосконалення й осучаснення матеріально-технічної бази, підвищення професійно-кваліфікаційних характеристик людського капіталу, розробку нових придатних для комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, добутки ділової репутації (goodwill), інноваційну репутацію та престижність торгової марки тощо. Не дарма у 2017 р., за даними американського економіко-аналітичного видання «Forbes», у ТОП-10 рейтингу найбільш дорогих компаній світу за показником ринкової капіталізації переважають саме інноваційні високотехнологічні компанії:

1) “Apple” (904,61 млрд. дол. США; галузь – електроніка, інформаційні технології; найдорощчий бренд світу);

2) ”Alphabet Inc.” (782, 68 млрд. дол. США; галузь – Інтернет);

3) "Microsoft" (681, 58 млрд. дол. США; галузь – розробка програмного забезпечення);

4) "Amazon.Inc"(628,78 млрд. дол. США; галузь – роздрібна on-line торгівля);

5) "Berkshire Hathaway"(518,55 млрд. дол. США; галузь – страхування, фінанси, залізничний транспорт, виробництво продовольчих та непродовольчих товарів);

6) "Facebook" (518,37 млрд. дол. США; галузь – Інтернет);

7) "Johnson & Johnson" (394,54 млрд. дол. США; галузь – фармацевтика, виробництва медичного обладнання);

8) "JPMorgan Chase" (398,55 млрд. дол. США; галузь – банківська справа);

9) "Exxon Mobil" (368,5 млрд. дол. США; галузь – видобуток та переробка нафти);

10) "General Electric" (157,92 млрд. дол. США; галузь – виробництво електротехнічного, енергетичного та медичного обладнання, транспортне машинобудування)[37].

Інноваційному драйверу конкурентних відносин додатковий рушійний імпульс надають симбіотичні тенденції креативізації та інтелектуалізації суспільного виробництва. Разом вони узвичаюють інноваційність як спосіб буття економічних акторів. Серед чинників експансії економічної творчості та збільшення інтелектуальної компоненти відтворювальних процесів:

- інформаційна революція із такими результатами як: а) прискорення інформаційних потоків та дифузія інновацій, б) радикальна реорганізацій та реконфігурація комунікаційний взаємодій економічних акторів, в) формування відкритої глобальної бази знань, г) здешевлення вартості тиражування та розповсюдження інформаційно-інтелектуального продукту, полегшення верифікації його новизни та авторства; д) формування мережевих on-line технологій та інноваційних платформ роботи із просторово-розподіленими даними;

- виснаження природних ресурсних резервів екстенсивного економічного розвитку в країнах – лідерах, що спонукає до активних пошуків нетрадиційних (інноваційних) способів підтримки позитивної економічної динаміки. Про наближення наявного технологічного базису до межі можливостей свідчить низхідний тренд темпів зростання як мультифакторної продуктивності праці в країнах ОЕСР, так і ВВП світу (рис. 13);

- досягнутий рівень життя в розвинутих країн із відповідною орієнтацією виробництва на задоволення індивідуалізованих потреб споживача, безперервне оновлення номенклатури та диференціації спектру споживчих

властивостей благ, що їх задовольняють. У цих умовах підвищення реального добробуту економічних суб'єктів відбувається за рахунок унікальних нецінових та позадоходних факторів. А суттєве розширення практики персоналізації продуктів та послуг створює нові ринки і нові інноваційні альтернативи для отримання прибутку і надприбутку. Зворотний боком зростання рівня економічного добробуту є зміцнення “платформи” розвитку інноваційної економіки з точки зору її ресурсозабезпеченості, здатності і готовності сприймати сервісні ексклюзиви, продуктові та процесові інновації;

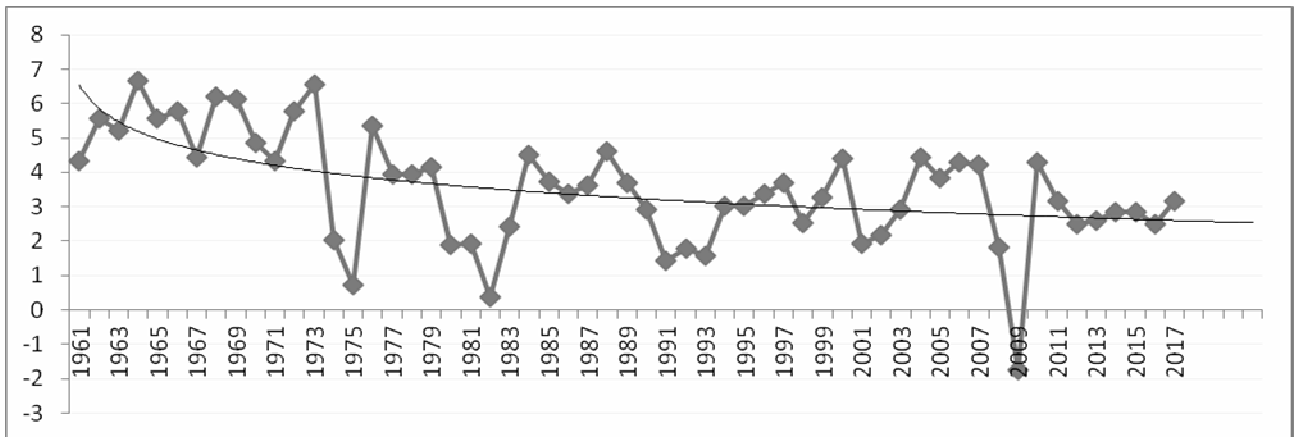

Рис. 13. Динаміка темпів зростання світового ВВП, у %; 1961 – 2017 рр. [26]

- певна девальвація економічної цінності традиційних факторів виробництва в умовах прискорення соціально-економічного та техніко-економічного час. Перше характеризує збільшення кількості значимих подій в календарну одиницю часу - рік, друге - обумовлене моральним старінням скорочення життєвих циклів продуктів та технологій, їх обривання ще до завершальної втрати ними споживчих властивостей тощо.

Знання – результат інтелектуальної суспільної праці – є універсальним засобом переходу акторів через наявні межі можливого (удосконалення і розширення простору особистої економічної активності, подолання ресурсно-технологічних перепон, підвищення рівня конкурентоспроможності та адаптабельності як передумов економічної експансії). Не дарма новітня концепція економіки знань ставить під сумнів позаісторичність вихідної аксіоми економікс про обмеженість усіх видів економічних ресурсів. Її прихильники аргументовано стверджують, що поняття обмеженості й рідкості ресурсів є відносними й актуальними виключно у короткому періоді. Вони безпосередньо залежать від наявного рівня знань, який визначає радіус ноосфери, реальну доступність для практично-перетворювальної діяльності людини об'єктів навколишнього середовища, ступінь розуміння їх якісних споживчих властивостей, продуктивність та ефективність технологій їх

використання. Оскільки ж знання перебувають в русі, відкриваючи за посередництвом інновацій нові перспективи, форми і альтернативи розвитку, у довгостроковому періоді проблема ресурсних обмежень втрачає гостроту. Слід зазначити, що у багатьох розвинених країнах саме знаннєвий ресурс та інноваційні чинники підтримували позитивну економічну динаміку протягом останніх десятиліть. А країнам, що розвиваються, допомагали наздогнати лідерів, скоротити технологічний та економічний «розриви» [36, С. 244-245].

Інноваційні виклики глобальної та глокальної конкуренції знаходять своє адекватне теоретичне й практичне відображення в концепції національних інноваційних систем (НІС). Ця концепція, по-перше, спирається на засновок про визначальну роль знань та інформації в економічному розвитку і, відповідно, декларує необхідність створення ефективної системи генерації, дифузії та усупільнення знань. По-друге, втілює в собі найбільш сучасне розуміння інноваційної динаміки як відкритого надскладного мультипараметричного суспільного процесу “товаризації” знань, створення інноваційних благ і налагодження їх виробничо-комерційного впровадження, інтенсивність якого обумовлюється гостротою й інтенсивністю конкуренції, а потужність кооперативних ефектів і результативність – дією інституційних чинників. По-третє, створює плідну основу для розробки інноваційної політики, адекватної специфічним національним умовам.

Місія НІС полягає у формуванні й розвитку ендогенних інноваційних підойм економічного розвитку, покращення суспільного добробуту, підвищенні конкурентоспроможності національної економіки та забезпечення її руху в глобальному політико-економічному процесі. Реалізація мети-імператива досягається шляхом неперервного удосконалення на інноваційній основі економіко-генетичних програм системотворення та національного відтворення, запобігання їх моральному старінню, модернізації та вибіркової авангардизації, узгодженої з національними пріоритетами розвитку. Комплементарними взаємопов’язаними задачами є:

- створення сприятливого середовища для активізації інноваційної діяльності економічних акторів та підвищення її результативності, зростання і покращення на внутрішньому ринку пропозиції інноваційних благ та підвищення попиту на них;
- розширене відтворення та повноцінна реалізація науково-технічного та інноваційного потенціалів національної економіки, знаходження суспільного консенсусу щодо напрямків та способів їх зміцнення, нарощування й актуалізації;
- розбудова системи інститутів розвитку та створення дієвого суспільного механізму їх фінансування, інноваційно-інвестиційна підтримка стратегічних пріоритетів розвитку країни;

- інтеграція в глобальний науково-технічний та інноваційний простір без утиску стратегічних національних економічних інтересів;
- підвищення статусних позицій країни на світових ринках об'єктів прав інтелектуальної власності та високих технологій, покращання її інноваційного іміджу, збільшення в абсолютному та відносному виразі привласненої її резидентами глобальної інтелектуальної та технологічної ренти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Одним із найважливіших наслідків глобалізації є формування такого екстериторіального феномена захоплення й перерозподілу економічної влади як глобальна конкуренція. Посилений конкурентний тиск зумовлює загострення потреб розвитку та примушує економічних акторів швидше реагувати на зовнішні виклики та кон'юктурні коливання, протидіяти стрімкому вичерпанню джерел монопольної та диференційної ренти. Імовірність перемоги у конкурентній боротьбі певних учасників визначається їхнім потенціалом конкурентоспроможності, підойми якої закладаються піонерними інноваціями, а зміцнюються та інноваційно-інвестиційними інститутами стратегічного розвитку. Передумовою життєспроможності та саморозвитку відкритих економічних систем, уразливих до зовнішніх “шоків” і конкурентних впливів, є ефективний інноваційно-орієнтований менеджмент на усіх організаційно-структурних рівнях.

Список використаної літератури

1. IMF Data Mapper [E-resource]. – Available at: <https://www.imf.org/external/datamapper/PPPSH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/UKR>
2. Global Competitiveness Report [E-resource]. – Available at: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>
3. Нариси теорії національної економіки. Монографія [В.М. Тарасевич, В.В. Білоцерківець, О.О. Завгородня] / За ред. В.М. Тарасевича. – Дніпропетровськ: Січ, 2015. – 332 с.
4. Global Value Chains. System Initiative on Shaping the Future of International Trade and Investment [E-resource]. – Available at: <https://www.weforum.org/whitepapers/global-value-chain-policy-series-introduction-3f50b7e1-349c-4e4c-b343-b5011e1d520b>
5. WTO. Trade in value-added and global value chains: statistical profiles [E-resource]. – Available at: <https://www.wto.org>
6. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
7. WTO. World Trade Statistical Review 2018 [E-resource]. – Available at: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts18_toc_e.htm

8. European Commission. European Innovation Scoreboard [E-resource]. – Available at: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en
9. EPI. Environment Performance Index [E-resource]. – Available at: <https://epi.envirocenter.yale.edu/downloads/epi2018policymakerssummaryv01.pdf>
10. KOF Index of Globalization [E-resource]. – Available at: https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/dual/kof-dam/documents/Globalization/rankings_2017.pdf
11. The Legatum Prosperity Index [E-resource]. – Available at: https://prosperitysite.s3-accelerate.amazonaws.com/3515/1187/1128/Legatum_Prosperty_Index_2017.pdf
12. The Social Progressive Imperative [E-resource]. – Available at: <https://www.socialprogress.org/?tab=2&code=DZA>
13. UNDP. Human Development Reports [E-resource]. – Available at: <http://hdr.undp.org/en/year/2017>
14. World Economic Forum. The Global Human Capital Report [E-resource]. – Available at: <https://www.weforum.org/reports>
15. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації конкурентних відносин: Монографія. У 2-х т. / Д.Г. Лукьяненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лукьяненка, А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2006.
16. Гордон Я. Целевая конкуренция: Новые рынки, конкурентная разведка, битва за будущее / Я. Гордон; пер. с англ. – М.: Вершина, 2006. – 368 с.
17. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилюк, Я.В. Белінська, С.В. Давиденко, В.А. Комаров; За ред. Я.А. Жаліла. – К.: Знання України, НІСД, 2005. – 388 с.
18. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: в 3 т.; Т. 3. Конкурентоспроможність української економіки / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 556 с.
19. Пахомов С.Ю. Глобальна конкуренція: нові явища, тенденції та чинники розвитку: Монографія / С.Ю. Пахомов. – К.: КНЕУ, 2008. – 224 с.
20. Портер М. Конкуренция / М. Портер; пер. с англ. – М.: Вильямс, 2005. – 608 с.
21. Porter M. E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance, 2nd ed. / M. E. Porter. – New York: Free Press, 1998. – 592 p.
22. Hamel G. Competing for the Future / G. Hamel, C.K. Prahalad. - Harvard Business Review Press, 1996. – 384 p.

23. Moor J. F. The Death of competition / J.F. Moor. – N.Y.: Harper Business, 1996. – 216 p.
24. Reinert E. How Rich Countries Got Rich . . . and Why Poor Countries Stay Poor / E. Reinert. – PublicAffairs, 2008. – 400 p.
25. Кораблін С.О. Макроекономічна динаміка України: пастка сировинних ринків : монографія / С.О. Кораблін ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». – К., 2017. – 308 с.
26. The World Bank data [E-resource]. – Available at: <https://data.worldbank.org/indicator>
27. The Global Innovation Index [E-resource]. – Available at: <https://www.globalinnovationindex.org/Home>
28. Zavorodnia O.O. National innovation systems: classification, ranking and positioning in the Global Innovation Space / O.O. Zavorodnia, O.O. Alsufieva // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2017. - №1. – С. 9-18.
29. Білоцерківець В.В. Екогенетичні засади визначення сутності економіки як інноваційної/ В.В. Білоцерківець, О.О. Завгородня // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. Збірник наукових праць. – 2010. - № 1(3). - Том 1. – Дніпропетровськ: ДУЕП, 2010.– С.29-37.
30. Міжнародні стратегії економічного розвитку / А.О. Задоя, В.В. Білоцерківець, О.О. Завгородня та ін.; За ред. А.О. Задоя. – К.: Знання, 2007. – 332 с.
31. Шнипко О.С. Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації / О.С. Шнипко; Ін-т економ. та прогнозів. – К.: Експерс, 2009. – 456 с.
32. Липов В.В. Конкурентна стратегія України в умовах глобалізації / В.В. Липов // Економіка України. – №3. – 2018. – С. 21-35; №4. – 2018. – С. 3-17.
33. Липов В.В. Чинники гнучкої інтеграції як засобу посилення інституційної комплементарності інтеграційних об'єднань / В.В. Липов // Проблеми економіки та політичної економії. – 2017. – №7. – С. 122 -141.
34. Garelli S. Competitiveness of Nations: The Fundamentals [E-resource]. – Available at: <http://www.compilerpress.ca/Competitiveness/Anno/Anno%20Garelli%20CN%20Fundamentals.htm>
35. Квасова Л.С. Кластерний підхід для підвищення конкурентоспроможності промислового ринку / Л.С. Квасова, О.Ю. Макарова // Проблеми економіки та політичної економії. – 2018. – №1. – С. 326 -344.
36. Завгородня О.О. Інноваційна динаміка національної економіки: Монограф. / О.О. Завгородня. – Дніпропетровськ: Пороги, 2014. – 408 с.
37. Forbes [E-resource]. – Available at: <https://www.forbes.com>

38. Золотарьова О.В. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України / О.В. Золотарьова, В.О. Галаганов // Проблеми економіки та політичної економії. – 2017. - №1. – С. 83-98.

39. Рябцева Н.В. Теоретичні засади руху суб'єктивної складової суспільного відтворення / Н.В. Рябцева, О.О. Алсуф'єва // Проблеми економіки та політичної економії. – 2016. - №1. – С. 29-42.

References

1. IMF Data Mapper. [online] Available at: https://www.imf.org/external/datamapper/PPPSH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO_WORLD/UKR

2. Global Competitiveness Report. [online] Available at: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>

3. Tarasevych, V., Bilotserkivets, V., Zavorodnia, O.O. et al. (2015). *Narysy teorii natsional'noyi ekonomiky* [Essays on the theory of national economy]. ed. V. Tarasevych. Dnipropetrovs'k: Sich.

4. Global Value Chains. System Initiative on Shaping the Future of International Trade and Investment. [online] Available at: <https://www.weforum.org/whitepapers/global-value-chain-policy-series-introduction-3f50b7e1-349c-4e4c-b343-b5011e1d520b>

5. WTO. Trade in value-added and global value chains: statistical profiles. [online] Available at: <https://www.wto.org>

6. *Derzhavnyi komitet statystyky* [State Statistics Committee]. [online] Available at: <http://ukrstat.gov.ua>

7. WTO. World Trade Statistical Review 2018. [online] Available at: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts18_toc_e.htm

8. European Commission. European Innovation Scoreboard. [online] Available at: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en

9. EPI. Environment Performance Index. [online] Available at: https://epi.envirocenter.yale.edu/downloads/epi2018policymakers_summaryv01.pdf

10. KOF Index of Globalization. [online] Available at: https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/dual/kof-dam/documents/Globalization/rankings_2017.pdf

11. The Legatum Prosperity Index. [online] Available at: https://prosperitysite.s3-accelerate.amazonaws.com/3515/1187/1128/Legatum_Prosperty_Index_2017.pdf

12. The Social Progressive Imperative. [online] Available at: <https://www.socialprogress.org/?tab=2&code=DZA>

13. UNDP. Human Development Reports. [online] Available at:

<http://hdr.undp.org/en/year/2017>

14. World Economic Forum. The Global Human Capital Report. [online] Available at: <https://www.weforum.org/reports>

15. Luk'yanenko, D., Poruchnyk, A., Antonyuk, L. at al. (2006). *Upravlinnya mizhnarodnoyu konkurentospromozhnistyu v umovakh hlobalizatsiyi konkurentnykh vidnosyn* [Managing International Competitiveness in the Conditions of Globalization of Competitive Relations]. ed. A. Poruchnyk and D. Luk'yanenko. Kyiv: KNEU.

16. Gordon, Ya. (2006). *Tselevaya konkurentsya: Novyye rynki, konkurentnaya razvedka, bitva za budushcheye* [Target competition: New markets, competitive intelligence, battle for the future]. Moscow: Vershina.

17. Zhalilo, Ya., Bazylyuk, Ya., Belins'ka, Ya., Davydenko, S., Komarov. V. at al. (2005). *Konkurentospromozhnist' Ekonomiky Ukrainy v Umovakh Globalizatsii* [Competitiveness of Ukraine's Economy in Conditions of Globalization]. ed. Ya. Zhalilo]. Kyiv: Znannya Ukrayiny, NISD.

18. *Stratehichni vyklyky XXI stolittya suspil'stvu ta ekonomitsi Ukrayiny* [Strategic Challenges of the 21st Century for Society and the Economy of Ukraine] (2007). Vol. 3. ed. V.M. Heyets', V.P. Semynozhenko, B.Ye. Kvasnyuk. Kyiv: Fenix.

19. Pakhomov, S. Yu. (2008). *Hlobal'na konkurentsya: novi yavyshcha, tendentsiyi ta chynnyky rozvytku* [Global competition: new phenomena, trends and development factors]. Kyiv: KNEU.

20. Porter, M.E. (2005). *Konkurentsya* [Competition]. Moscow: Vil'yams.

21. Porter, M.E. (1998). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: Free Press.

22. Hamel, G. and Prahalad, C.K. (1996). *Competing for the Future*, Harvard Business Review Press.

23. Moor, J.F. (1996). *The Death of competition*. New York: Harper Business.

24. Reinert, E. (2008). *How Rich Countries Got Rich . . . and Why Poor Countries Stay Poor*. PublicAffairs.

25. Korablin, S.O. (2017). *Makroekonomichna dynamika Ukrayiny: pastka syrovynnykh rynkiv* [Macroeconomic dynamics of Ukraine: trap of commodity markets]. Kyiv: NAN Ukrayiny, DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrayiny».

26. The World Bank data. [online] Available at: <https://data.worldbank.org/indicator>

27. The Global Innovation Index. [online] Available at: <https://www.Globalinnovationindex.org/Home>

28. Zavhorodnia, O.O. and Alsufieva, O.O. (2017). National innovation systems: classification, ranking and positioning in the Global Innovation Space, *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, 1, pp. 9-18.

29. Bilotserkivets', V.V. and Zavhorodnia, O.O. (2010). *Ekohenetychni zasady*

vynachennya sutnosti ekonomiky yak innovatsiynoyi [Ecogenetic principles for determining the essence of the economy as an innovative one]. *Biuletен Mizhnarodnoho Nobel'skoho ekonomichnoho forumu*, 1, pp. 39-37.

30. Zadoya, A.O., Bilotserkivets', V.V., Zavorodnia, O.O. et al. (2007). *Mizhnarodni stratehiyi ekonomichnoho rozvytku* [International Strategies for Economic Development]. ed. A.O. Zadoya, Kyiv: Znannya.

31. Shnytko, O. (2009). *Konkurentospromozhnist' Ukrainy v Umovakh Globalizatsii* [Competitiveness of Ukraine in Conditions of Globalization]. Kyiv: Institute of Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine.

32. Lypov, V. (2018). *Konkurentna stratehiya Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi* [Competitive strategy of Ukraine in the conditions of globalization]. *Ekonomika Ukrainy*, 3, pp. 21-35; 4, pp. 3-17.

33. Lypov, V. (2017). *Chynnyky hnuchkoyi intehtratsiyi yak zasobu posylennya instytutsiynoyi komplementarnosti intehtratsiynikh ob'yednan'* [Factors of flexible integration as to means of strengthening of institutional complementarity of integrations unions]. *Problemy ekonomiky ta politychnoyi ekonomiyi*, 2, pp. 122-141.

34. Kvasova, L. and Makarova, O. (2018). *Klasternyy pidkhid dlya pidvyshchennya konkurentospromozhnosti promyslovoho rynku* [Cluster approaches for providing increasing competitiveness of the industrial market]. *Problemy ekonomiky ta politychnoyi ekonomiyi*, 1, pp. 326-344.

35. Garelli, S. (2004). *Competitiveness of Nations: The Fundamentals*. [online] Available at: <http://www.compilerpress.ca/Competitiveness/Anno/Anno%20Garelli%20CN%20Fundamentals.htm>

36. Zavorodnia, O.O. (2014). *Innovatsiyna dynamika natsional'noyi ekonomiky* [Innovative dynamics of the national economy]. Dnipropetrovsk: Porohy.

37. Forbes. [online] Available at: <https://www.forbes.com/#1 c7abf032254>

38. Zolotaryova, O. and Galaganov, V. (2017). *Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy* [Current state and perspectives of the banking system of Ukraine]. *Problemy ekonomiky ta politychnoyi ekonomiyi*, 1, pp. 83-98.

39. Riabtseva, N. and Alsufieva, O. (2016). *Teoretychni zasady rukhu subiektyvnoi skladovoi suspilnoho vidtvorennia* [Theoretical foundations of movement of subjective component of social reproduction]. *Problemy ekonomiky ta politychnoyi ekonomiyi*, 1, pp. 29-42.

Bilotserkivets V., Doctor of Economic Science, Professor; Zavorodnia O., Doctor of Economic Science, Professor; Yefymenko A., Master Student; Mykhailenko O., Master Student, National Metallurgical Academy of Ukraine

The basics of competitiveness management of national economies, or are there alternatives to the innovative path of development in the global race for leadership? Part II

The authors of article develop theoretical and methodological principles of managing the competitiveness of national economies in the conditions of post-industrialization (the Fourth

industrial revolution). A characteristic of the economic phenomenon of global competition has been developed and presented on such features as objects, participants, geo-economic configuration of competitive relations, dominant factors and advantages of competitiveness, sources of income (benefits), organizational forms of competitiveness management. The attention is focused on the latest features and attributes of economic competition caused by globalization and regionalization of competitive relations. The expediency of evaluating the integral results of international competition on the dynamics of the indicator "Share (%) of GDP in world total GDP" is substantiated. Empirical evidence of increasing the influence of the factor of competitiveness on the level of development and welfare of national economies is presented. The leading role of knowledge, intellectual capital and innovations in formation of monopoly and comparative competitive advantages of modern economic systems is substantiated. According to the results of the data processing of the observations «The Global Competitiveness Report» and «The Global Innovation Index» for the period of 2012-2017, within the general sample of countries, it is proved that the level of competitiveness and level of innovative development of the country are significant positive correlations. According to the results of the data processing of the data «Global Competitiveness Index» and «The Global Innovation Index» for the period of 2012-2017, within the general sample of countries, it is proved that the levels of competitiveness and innovative development of the country are significant positive correlations. It was proved that neglect of the problems of competitiveness and innovation was driven by Ukraine's drift towards the technological periphery of the global economy.

Key words: competition, national economy, competitiveness, competitive advantages, globalization, international division of labor, world market, innovation drivers, global rents.

Белоцерковец В.В., д.э.н., профессор; Завгородняя Е.А., д.э.н., профессор; Ефименко А.А., магистрант; Михайленко А.А., магистрант, Национальная металлургическая академия Украины

Приоритеты управления конкурентоспособностью национальных экономик или есть ли альтернативы инновационному пути развития в глобальной гонке за лидерством? Часть II

В статье получили дальнейшее развитие теоретико-методологические основы управления конкурентоспособностью национальных экономик в условиях постиндустриализации (четвертой промышленной революции). Представлено поликритериальную характеристику экономического феномена глобальной конкуренции. Акцентируется внимание на новациях экономического соперничества, обусловленных глобализацией и регионализацией конкурентных отношений. Обоснована целесообразность оценивать интегральные результаты международной конкуренции по динамике показателя "Доля ВВП страны в ВВП мира". Приведены эмпирические доказательства усиления влияния фактора конкурентоспособности на уровень социально-экономического развития страны, качество жизни и благополучия ее населения. Обосновано ведущую роль знаний, интеллектуального капитала и инноваций в формировании монопольных и сравнительных конкурентных преимуществ современных экономических систем. Доказано, что пренебрежение проблемами конкурентоспособности и инновационного развития стало причиной дрейфа Украины в сторону технологической периферии глобальной экономики.

Ключевые слова: конкуренция, национальная экономика, конкурентоспособность, конкурентные преимущества, глобализация, международное разделение труда, мировой рынок, инновационные драйверы, глобальная рента.

Рекомендована до публікації 06.05.2019 р.

Надійшла до редакції 12.10.2018 р.